

10. Курбатов Г. Л. Ранневизантийские портреты: К истории общественно-политической мысли. Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1991. 272 с.

11. Периханян А. Г. Общество и право Ирана в парфянский и сасанидский периоды. М. : Наука, 1983. 384 с.

12. Ходжаева Н. Д. Историческая география Центральной Азии по данным «Авесты» и пехлевийских источников. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Душанбе, 2000. 129 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-6>

### **Пупурс І. В.**

*докторка філологічних наук,  
старший науковий співробітник відділу компаративістики  
Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка  
Національної академії наук України  
м. Київ, Україна*

## **ІМІДЖ КИРГИЗЬКОГО: ЗА УКРАЇНОМОВНИМИ ТЕКСТАМИ О. ДОСВІТНЬОГО, І. БАГМУТА, М. ПОГРЕБЕЦЬКОГО**

Імідж нації (етносу) або «національний характер» («етнічний характер») є одним із важливих об'єктів дослідження літературної імагології. Адже література будь-якого народу була і лишається часово-художнім віддзеркаленням *Свого* та своєрідною імагопрезентацією *Чужого*.

Літературні тексти (особливо мандрівна проза), де описуються представники різних народів, завжди відігравали важливу роль у формуванні суспільної думки про них. Такими україномовними творами, за якими складалося враження у радянської людини 20–30-х років ХХ ст. про «киргизький характер» були «Алай» О. Досвітнього (1927), «Подорож до небесних гір: нотатки туриста до центрального Тієньшану» І. Багмута (1930), «Хан-Тенгі» М. Погребецького (1934).

Киргизька екзотика цих текстів базувалася на особистому мандрівному досвіді авторів. Еміграційні шляхи О. Досвітнього пролягали через Туркестан (1916–1918 рр.). Двоє інших – учасники експедиції до Хан-Тенгі (1929 р.), організованої Всеукраїнською науковою асоціацією сходознавства: її керманічом призначили професійного альпініста Михайла Погребецького, а до складу дослідників включили письменника-початківця Івана Багмута, головним завданням якого було змалювання життя українських мігрантів.

«Алай» О. Досвітній написав 1924 р., а вийшов у світ цей твір лише через три роки, разом з його іншою сходознавчою повістю, – «Алай. Гюлле» (Харків, 1927 р.). Протягом наступних п'яти років (1927–1931) ця книга була перевидана п'ять разів, повісті полюбилися читачам і неодноразово ставали об'єктами як позитивної, так і негативної критики.

1930 р. вийшла 5-ти тисячним тиражом «Подорож до небесних гір: нотатки туриста до центрального Тінь-шану» І. Багмута, а 1934 р. – 15-ти тисячним накладом «Хан-Тенгри» М. Погребецького. Зазначені подорожні нариси є авторськими звітами про науково-дослідницьку мандрівку 1929-го року до малодослідженого на той час піку Хан-Тенгри. Варто відзначити, що оригінальний текст «Хан-Тенгри» М. Погребецький написав російською мовою. Втім, спершу видрукували його україномовний варіант (1934 р., перекладач Х. Лін), а потім – російськомовний (1935 р.). Скоріше за все, це було спричинено тогочасною радянською політикою українізації.

Вважається, що російська колонізація Середньої Азії, яка тривала протягом двохсот років і активізувалась у другій половині ХІХ ст., офіційно закінчилася 1895 р. У цей рік майже всі території, на яких мешкали та які належали киргизам, увійшли до складу царської Росії. Після Жовтневої революції Киргизія стала частиною Туркестанської АРСР. В окрему політико-адміністративну одиницю Радянського Союзу автономія киргизів була виокремлена в 1924 р. – це Кара-Киргизька (з 1925 р. – Киргизька) автономна область РРФСР. 1 лютого 1926 р. вона отримала статус автономної республіки – Киргизька АРСР (5 грудня 1936 р. перейменована в Киргизьку РСР).

Персонажі-киргизи О. Досвітнього – це жителі російського Туркестану 1914–1916 рр., а І. Багмута й М. Погребецького – Киргизької АРСР 1929 р. Не дивлячись на різні форми державного правління, які впливали на ідеологічно-змістове наповнення політики стосовно киргиз, в обох випадках були присутні риси колоніалізму (відкриті або латентні). Тобто, «киргизький характер» (*Киргизьке*) як колонізована субстанція у повісті «Алай» представлено у російсько-імперському, а у подорожніх нарисах «Подорожі до небесних гір...» і «Хан-Тенгри» – у радянсько-соціалістичному дискурсах.

Киргизи презентувалися О. Досвітнім як екзотичні тубільці та дикуни, які можуть бути як покірними, милими, так і непередбачуваними, войовничими. За текстом О. Досвітнього, «киргизький характер» прочитується як постійно мінлива природна стихія, яку неможливо повсякчас передбачити. Тому і враження головного героя повісті «Алай» від киргизів періодично полярно змінюються: від симпатії до антипатії. У текстах І. Багмута та М. Погребецького киргизи – це дивні азіати, кочівники, які наразі є вільними радянськими

людьми. Втім, серед них є як вповні сформовані «радянські киргизи» (киргизка, яка очолює аульну раду), «киргизи» у процесі перетворення на «радянського» (таких більшість), так і «антирадянські киргизи» (баї, басмач Джантай).

Національність – це передусім мова, світогляд, риси обличчя, тілобудова, поведінка, темперамент, емоції, почуття, смаки, традиції. Перераховані націотворчі чинники входять як етнічні імагеми (етнографічні, антропологічні, гендерні, релігійні та інші семантичні одиниці стереотипного або ні забарвлення, за яким формується читацьке уявлення про «національний характер») до складу імагемосемантики іміджу будь-якого *Національного*. У повісті О. Досвітнього етнічних імагем *Киргизького* є небагато: шатер, кишлак, киргизька мова, кумис, баранина, перепічка, пілав, сакал. У картинах І. Багмута та М. Погребецького їх більше – юрта, шурпа, кок-бар, аул, киргизька мова, бай, манап та ін. Якщо у О. Досвітнього «киргизький характер» доповнено, роз'яснено і відтінено, географічним образом степу Алай, то в І. Багмута та М. Погребецького таку ж функцію виконують географічні імагеми «Фрунзе», «Каракол», «Хан-Тенгі», «Ісик-куль», «Буамська щілина».

На подальшу оцінку *Киргизького* впливав також і ефект першого враження від киргизів. О. Досвітній описав першого киргиза, якого побачив головний герой повісті «Алай», так: «...увійшов тубілець. Од його подертого вбрання тхнуло бараниною. Вимучене обличчя ляжливо поглянуло на Шешеля; тубілець лагідно вклонився і, ніби чолом б'ючи, обома руками попростав гостя з хати» [1, с. 249]. У М. Погребецького перші портретні замальовки киргизів наступні: «Біля чайхани сидить навшипінках у чапані з верблюжої вовни та барашковій тубетейці, з розхристаними, темними, як нечищена мідь, грудьми, киргиз і розливає кумис в піали з м'якого чанашу. Брудними пальцями він збирає по краях піали жир та прилиплу шерсть, облизує палець і знов обводить ним піалу вже начисто» [2, с. 29]; «покупці їздять на низькорослих конях або осідланих волах з просунутою в ніздрі уздечкою, на волохатих, на вигляд добродушних, яках та верблюдах. Чоловіки у ватяних чапанах, круглих хутряних тубетейках та повстяних ковпаках; жінки – в довгих бешметах з білими тюрбанами на головах; дівчата – в лисячих шапках, спід яких виглядають смолисті кіски» [2, с. 29].

Беручи до уваги жанрову природу творів, *Киргизьке* О. Досвітнього може сприйматись виключно як вигадане і недостовірне, натомість *Киргизьке* І. Багмута й М. Погребецького – як документально-реальне і достовірне.

### Список використаних джерел:

1. Досвітній О. Ф. Твори : у 2 т. Т. 2 : Роман. Повісті. Оповідання. Київ : Дніпро, 1991. 587 с.
2. Погребецький М. Хан-Тенгри / пер. з російської Х. Лін. Харків – Одеса : Дитвидав, 1934. 175 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-7>

**Скавронська Д. О.**

*студент бакалавріату*

*Київського національного лінгвістичного університету*

*м. Київ, Україна*

### **ОСОБЛИВОСТІ МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРСЬКОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

Одним з найважливіших питань сучасного мовознавства можна назвати питання про мовні контакти. Розгляд цієї проблематики не обмежується лише лінгвістичною точкою зору, а охоплює також соціальні та психологічні аспекти. Ступінь впливу однієї мови на іншу може бути дуже різним. Як правило, засвоєння запозиченої лексики забезпечується її адаптацією, що термінологічно позначається як асиміляція, тобто так зване засвоєння мовою запозиченої лексики шляхом максимального наближення її фонетичних та лексико-семантичних характеристик відповідно до норм мови, що запозичує.

Велике зацікавлення викликають міжмовні зв'язки між перською та українською мовами. Спостереження свідчать про певну схожість на фонетичному та лексичному рівнях.

Так, на фонетичному рівні було виявлено схожість деяких звуків перської мови до подібних звуків в українській мові. Наприклад, перський звук [i] (його ми можемо спостерігати у слові *بینی* [bini] – «ніс») – це довгий голосний. Він є наближеним до українського наголошеного [i], у таких словах як «місто», «пісня». Також існує звук [u] (його можна спостерігати у слові *دود* [dud] – «дим») – довгий голосний. Цей звук схожий до українського наголошеного «у» в словах «бура» та «куля». Крім того існують інші звуки, що схожі до українських, але, на нашу думку, ці два голосних є найбільш схожими.

Розглянемо приклади міжмовних зв'язків на лексичному рівні. Запозичення лексем з перської мови називають іранізмами. Цей термін